

BRAVE NEW ADOLESCENTS

Dystopische jeugdcultuur voor het vak Engels

Dystopieën zijn weer actueel: Orwells grauwe roman 1984 is een bestseller, de *The Handmaid's Tale*-serie begint aan het derde seizoen en postapocalyptische films als *Blade Runner 2049*, *Ready Player One* en *Maze Runner* trekken veel publiek. De afgelopen tien jaar zijn er bovendien talloze dystopische romans, films, clips en games verschenen, gericht op en populair onder jongeren. In deze bijdrage verkennen we de mogelijkheden van dystopische (jeugd)cultuur voor het vak Engels in vo en mbo.

DAVID GENESTE

Het reflecteren op onmenselijke samenlevingen, in heden en toekomst, bestaat zo lang als de mensheid zelf. De dystopie is de culturele weergave van gevreesde toekomstscenario's zoals oorlogen, overbevolking, extreme klimaatverandering of doorgeslagen technologieën. In dystopieën wordt een alternatieve setting gecreëerd die heel sterk (in sciencefiction) of juist heel subtiel (in satire) afwijkt van de maatschappelijke realiteit en ons waarschuwt: laat het niet zo ver komen (Claeys, 2018). Dystopische verhalen worden in de meeste gevallen rond hetzelfde type personages opgebouwd: kritische, ontevreden eenlingen die rebelleren tegen de bestaande orde en verlangen naar een betere samenleving. In constructieve voorbeelden lukt het de rebellen de orde te verstoren; in destructieve gevallen wordt het verzet in de kiem gesmoord.

Orwells roman 1984 is wellicht het beste – of ergste – voorbeeld van een wereld waarin elke vorm van verzet zinloos is. De turbulente twintigste eeuw heeft echer tal van dystopieën voortgebracht, in de vorm van romans (Huxley's *Brave New World*, Bradbury's *Fahrenheit 451*), films (Gilliams *Brazil*, Scotts *Blade Runner*), strips en beeldromans (Wagners *Judge Dredd*, Moore en Lloyds *V for Vendetta*), popmuziek (Bowies *Diamond Dog*), televisierealityshows (De Mols *Big Brother*) en games (Valve's *Half-Life*) (Golder & Mills, 2015).

In het Nederlandse onderwijs komen klassieke dystopieën binnen het vak Engels soms aan bod via de literatuurmethode *Rhyme & Reason* van Siersema, op boekenlijsten, en aan de hand van de jaarlijkse Blackbirdsromans (*Never Let Me Go* van Ishiguro, *A Clockwork Orange* van Burgess). Maar de leerlingenboekensite <novellist.nl> laat zien dat ook minder canonieke dystopieën steeds vaker hun weg naar het lokaal

Foto: Anda van Riet

vinden (Burgess' *Sara's Face*, Lowry's *The Giver*, Rosoffs *How I Live Now*, en Brooks' *The Bunker Diary*). En de *Hunger Games*-serie van Collins en *Divergent*-trilogie van Roth zijn in zowel boek- als filmvorm razend populair onder tieners en jongvolwassenen (Hintz, Basu & Broad, 2015). Een interessante vraag is waarom het weinig vrolijke karakter van deze dystopieën deze doelgroep zo aanspreekt en vervolgens hoe deze interesse in het (taal)onderwijs ingezet kan worden.

Moedige jongeren

De belangrijkste reden voor de grote populariteit van dystopieën onder jongeren is (h)erkenning: net als de opstandige helden horen pubers (nog) nergens bij, zijn zij op zoek naar identiteit en rebelleren zij tegen de wereld van volwassenen. Ironisch (maar niet vreemd) genoeg is de setting waarin dit alles vaak plaatsheeft, de school: hier worden jongeren immers geconfronteerd

met autoritaire leraren, regels, *peer pressure* en prestatiedruk (Scholes & Ostenson, 2013). In dystopische contexten worden deze kenmerken uitvergroot tot bijvoorbeeld extreme uniformiteit, doorgeslagen controlemechanismen en dodelijke competitiedrift. Een goed voorbeeld is *The Maze Runner* (roman uit 2009 en verfilming uit 2014), waarin een groep jongeren uit een gevaarlijk doolhof moet ontsnappen, om erachter te komen dat volwassenen de wereld hebben vernietigd.

Bovendien groeit er momenteel een generatie jongeren op die ziet dat volwassenen steeds minder in staat blijken een vreedzame wereld en sociale harmonie te waarborgen. Voor jongeren zijn actuele dystopische thema's sociale media, klimaatverandering, gamesverslaving, opkomend populisme, en de groeiende kloof tussen arm en rijk. Veel van deze thema's zijn universeel, grensoverschrijdend en dus herkenbaar en motiverend voor de doelgroep.

Uit: The Most Shocking Second a Day

De dystopie in les

Het internationale karakter van dystopieën maakt dat de communicatie erover in de media (zoals YouTube, online kranten) veelal in het Engels plaatsheeft. Dystopieën zijn dus eenvoudig te integreren in het vak Engels. Een bruikbaar didactisch model hiervoor is kritisch inhoudsgericht (vreemde)taalonderwijs (Heybach & Sheffield, 2013; Reagan, 2016). Hierbij worden relevante maatschappelijke thema's gekoppeld aan communicatiemiddelen (zoals woordenschat, vaardigheden, teksttypen en scaffolds) die leerlingen nodig hebben om hun argumenten, meningen en oplossingen met betrekking tot het onderwerp onder woorden te brengen en effectief te communiceren.

Centraal staat het ontwikkelen van een open maar kritische houding ten aanzien van de wereld, waarbij alle ideologieën en standpunten die onderbouwd kunnen worden met feiten, argumenten en heldere perspectieven, valide zijn. Onderwerpen met dystopische potentie, zoals de toenemende kloof tussen arm en rijk en klimaatverandering, lenen zich dus bij uitstek als inhoud voor kritisch inhoudsgericht taalonderwijs. Hieronder volgt een toepassing gebaseerd op een korte film. In de kaders zijn aanvullende voorbeelden opgenomen.

Didactische toepassing

Net als korte verhalen, richten korte films (van twee tot twintig minuten) zich vaak op één thema, setting en een

beperkt aantal personages en handelingen. Ze zijn daarom zeer geschikt om in een korte tijdspanne te behandelen. De film *The Most Shocking Second a Day* (<bit.ly/lm-panic>) werd gemaakt door de vluchtelingenorganisatie van de Verenigde Naties en weet in slechts anderhalve minuut een krachtig beeldverhaal op te bouwen. De film toont in selfievorm een meisje tussen haar achtste en negende verjaardag. In dat jaar zien we een (burger)oorlog in Groot-Brittannië uitbreken en het meisje op de vlucht slaan. De relatie tussen het meisje en kijker wordt versterkt door het directe oogcontact met het personage en de oorlog op de achtergrond. De boodschap van de film wordt pas aan het einde getoond: 'Just because it isn't happening here doesn't mean it isn't happening.'

Het inhoudelijke doel is leerlingen in midden- en bovenbouw van het vo en mbo een perspectiefwisseling te laten ondergaan. Dit wordt bereikt door een universeel gegeven als verjaardagen als uitgangspunt te nemen en dit vervolgens in een vervreemdend kader te plaatsen: Hoe zouden wij reageren als er in onze eigen context oorlog uitbreekt? En welke verantwoordelijkheden hebben westerse mogendheden ten aanzien van oorlogsslachtoffers en immigratie? Taaldoelen die deze inhoud en houdingen ondersteunen zijn onder meer het gebruik van voorwaardelijke vormen (*what if ... / if I were ...*), overeenkomsten en verschillen (*different from / similar to*) en de trappen van vergelijking) en relevante terminologie verbonden met camera- en mediatechniek en

'Fitless Humans', fragment uit de animatiefilm WALL·E (2008) van Andrew Stanton. <bit.ly/lm-fitless>

Tekstsoort: Filmfragmenten en trailers bieden relatief weinig context en verhaalontwikkeling maar kunnen op krachtige wijze een dystopisch onderwerp neerzetten.

Doelgroep: Brugklas en onderbouw.

Schets: Het fragment duurt ongeveer drieënhalve minuut en komt uit de animatiefilm WALL-E, waarin de mens zich heeft teruggetrokken op een ruimteschip en een eenzame robot verantwoordelijk is voor de schoonmaak van de aarde. Het fragment toont WALL-E aan boord van het schip dat van alle luxe en comfort is voorzien: corpulente, door sociale media met elkaar verbonden mensen zweven doelloos door een consumptieparadijs maar hebben weinig oog voor de echte wereld om hen heen. WALL-E is degene die de mensen wakker schudt.

Inhouds-/taaldoel: Doel is een actueel maatschappelijk (afval)probleem aan te kaarten en vervolgens om te buigen naar creatieve oplossingsrichtingen, waarbij leerlingen hun keuzes toelichten en verantwoorden.

Verwerking: Het fragment nodigt uit tot een inventarisatie van onwenselijke aspecten in de fictieve en echte wereld (vervuiling, materialisme, socialemediaverslaving, overgewicht, doorgeslagen technologie) en wenselijke alternatieven. Leerlingen ontwerpen en presenteren bijvoorbeeld hun eigen schoonmaakmachine en verantwoorden hun keuzes mondeling of schriftelijk. Een jury kiest vervolgens het beste ontwerp. De film als geheel is bijzonder goed bruikbaar voor het thema vervuiling, artificiële intelligentie en de rol van de mens op de aarde.

Aankondiging voor de korte film 2081 (2009) van Chandler Tuttle, gebaseerd op het korte verhaal Harrison Bergeron van Kurt Vonnegut uit 1961. <www.finallyequal.com>

Tekstsoort: Er zijn veel goed leesbare korte verhalen die, net als korte films, op krachtige wijze een dystopisch thema neerzetten.

Doelgroep: Bovenbouw vo en mbo.

Schets: De setting in *Harrison Bergeron* is een post-apocalyptische maatschappij waarin de staat alles en iedereen gelijk heeft gemaakt, tot aan het uiterlijk van mensen toe. Uitzondering is de woeste adolescent Harrison, die zich niets aantrekt van dit conformisme en op hoogst eigenzinnige wijze rebelleert.

Inhouds-/taaldoel: Doel is kritisch reflecteren op voor- en nadelen van individualisme en egalitarisme, en de rol van overheid, groepsdruk en commercie daarbij. Ook stijlkenmerken van (literaire) satire kunnen besproken worden. Taal is gericht op vergelijkingen, en het formuleren van argumenten en meningen.

Verwerking: Centrale vraag is of en in welke mate het stimuleren van gelijkheid of verscheidenheid tussen mensen wenselijk is. Het verhaal biedt genoeg dubbelzinnigheden om een discussie over de rol van de staat, lifestyle en commercie hierbij aan te wakkeren. Op een ander niveau handelt dit verhaal ook over het domineren van de mens over de rest van de natuur. De korte film 2081 van Chandler Tuttle is een bruikbare verfilming.

Brody's Ghost (boek 1), beeldroman van Mark Crilley.
Milwaukie: Dark Horse Comics, 2010

Tekstsoort: Beeldromans en strips vinden steeds vaker hun weg naar het talenlokaal en kunnen voor de doelgroep als opstap fungeren naar beeldloos lezen.

Doelgroep: Midden- en bovenbouw, mbo.

Schets: In *Brody's Ghost* treffen we de adolescente en weinig levenslustige jongen Brody aan in een multicultureel en gewelddadig stedelijk landschap. Dit verandert wanneer Brody's bewaargeest Talia ontdekt dat hij speciale krachten heeft die hem in staat stellen op jacht te gaan naar criminelen. De tekenstijl is manga-achtig, en er zijn duidelijke verwijzingen naar de Japanse cultuur.

Inhouds-/taaldoel: Doel is leerlingen, op basis van het personage Brody, hun eigen talenten te laten identificeren en vergelijken met die van bijvoorbeeld klasgenoten of leeftijdsgenoten elders.

Verwerking: Brody is vergelijkbaar met de (enigszins stereotiepe) adolescent die weinig opheeft met volwassenen en zoekt naar z'n eigen plaats in de (stedelijke) wereld. Als activiteit creëren leerlingen een leeromgeving of maatschappij waarin zij hun eigen talenten en behoeftes optimaal denken te kunnen ontwikkelen.

vluchtelingencrisissen. Andere bronnen voor korte films zijn <film-english.com> en <www.goodshortfilms.it>.

Op weg naar de utopische les?

Veel recent dystopisch materiaal sluit nauw aan bij de belevingswereld van jongeren, ook omdat er veel geld aan de doelgroep te verdienen valt. Dit leidt steeds vaker tot romans en films die formule-achtig zijn en (onnodig) veel geweld bevatten. Een weloverwogen oriëntatie op en selectie van materiaal zijn dus belangrijk: een dystopische context moet herkenbaar zijn maar ook vervreemden, zodat leerlingen zinvolle verbanden kunnen leggen tussen fictie en realiteit en verder komen in hun ontwikkeling. Voor docenten geldt dat zij naast de literaire canon ook nieuwe, populaire dystopische genres (games en beeldromans) en onderwerpen (kunstmatige intelligentie en sociale media) moeten aftasten. Deze verbreding biedt ook mogelijkheden tot zinvolle integratie met bijvoorbeeld maatschappijleer of burgerschaps- onderwijs.

De grote hoeveelheid (les)materiaal en de fascinatie van jongeren maakt de dystopie een dankbaar onderwerp voor de (taal)les in onder- en bovenbouw van vo en in mbo. Dystopische films, romans en clips bevatten alle ingrediënten om deze groep op kritische wijze te laten kijken naar de staat van de wereld en hun verantwoordelijk daarin, om zo van verleden en heden te leren hoe we een menselijke(re) toekomst kunnen scheppen. ■

LITERATUUR

- Beer, R., & Stirling, M. (2014). *Most shocking second a day video – Don't panic London*. Londen: Save the Children.
- Claeys, G. (2018). *Dystopia: A natural history*. Oxford: Oxford University Press.
- Crilley, M. (2010). *Brody's ghost* (Boek 1). Milwaukie: Dark Horse Comics.
- Golder, D., & Mills, P. (2015). *Dystopia: Fantasy art, fiction, and the movies*. Londen: Flame Tree.
- Heybach, J., & Sheffield, E. (2013). *Dystopia and education: Insights into theory, praxis, and policy in an age of utopia-gone-wrong*. Charlotte: Information Age.
- Hintz, C., Basu, B., & Broad, K. (2015). *Contemporary dystopian fiction for young adults: Brave new teenagers*. Londen: Routledge.
- Reagan, T. (2016). Language teachers in foreign territory: A call for a critical pedagogy-infused curriculum. In L. Cammarata (Red.), *Contents-based foreign language teaching, curriculum and pedagogy for developing advanced thinking and literacy skills* (p.173–191). New York: Routledge.
- Scholes, J., & Ostenson, J. (2013). Understanding the appeal of dystopian young adult fiction. *The ALAN Review*, 40(2), 11–20.
- Smith, K. (2017). *Young adult literature: Dystopian worlds*. St. Louis: Turtleback Books.
- Spisak, A. (2012). What makes a good YA dystopian novel? *The Horn Book Review*, 88(3), 54–60.
- Vonnegut, K. (1961). *Harrison Bergeron*. New York: Delacorte Press.

The Hate U Give

Starr Carter moet zich tussen twee verschillende werelden bewegen: de arme, voornamelijk Afro-Amerikaanse wijk waar ze woont en de rijke, voornamelijk blanke privéschool waar ze naartoe gaat. De precaire balans wordt verstoord wanneer Starr getuige is van de dodelijke schietpartij van haar jeugdvriend Khalil door een politieagent. Onder druk van de gehele gemeenschap zal ze zichzelf moeten laten horen en moeten opkomen voor wat juist is, maar dit botst met haar leven op school. Gebaseerd op de gelijknamige youngadultroman van Angie Thomas. De film (en ook het boek) is zeer geschikt voor gebruik in de klas en sluit goed aan bij de belevingswereld van veel scholieren. De titel verwijst naar het eerste gedeelte van het acroniem Thug Life (The Hate U Give Little Infants F*cks Everybody), dat als tatoeage op de borst van rapper Tupac stond. Alle haat die je uitstraalt naar kinderen zal later terugkomen. Zeer geschikte film, vanaf klas 3, maar ook bruikbaar in hogere klassen. **The Hate U Give – verkrijgbaar op dvd en blu-ray**

The Hate U Give

Dogman

Marcello bezit een hondentrimsalon in een desolate buitenwijk aan de Italiaanse kust. Hij is een rustige, bescheiden man, is gek op honden en zijn werk en wordt zeer gewaardeerd door zijn buurtgenoten. De rust in de wijk wordt verstoord als Simone, een ex-bokser verslaafd aan cocaïne, vrijkomt en de buurt terroriseert. Marcello laat zich door Simone meeslepen in een spiraal van geweld en moet daarvoor boeten. Wanneer Marcello zich voor de zoveelste keer verraden ziet door Simone, is de maat vol en begint hij te zinnen op wraak. *Dogman* is een prachtige, droevige film in een decor van absolute treurigheid en ellende. De beelden zijn van een droevig makende schoonheid en zijn van regisseur Matteo Garrone, eerder verantwoordelijk voor *Gomorra*. Schitterende film voor iedereen die van de Italiaanse film houdt. **Dogman – verkrijgbaar op dvd en blu-ray**

Wildlife

Joe is het enige kind van Jeanette en Jerry, die zich net in Montana hebben gevestigd voor Jerry's nieuwe baan op een golfbaan. Wanneer hij zijn baan verliest en daarmee een doel in zijn leven, laat Jerry zijn vrouw en kind achter en sluit hij zich, tegen de wil van zijn vrouw, aan bij de brandweerlieden die een grote bosbrand bij de Canadese grens bestrijden. Jeanette en Joe zoeken allebei werk en Joe wordt gedwongen de rol van man in het huis op zich te nemen en ziet hoe zijn moeder een eigen avontuur begint, een affaire met een oudere man. Joe wil niets liever dan zijn ouders weer herenigd zien, maar dat is niet meer zo makkelijk. Zijn moeder heeft al het vertrouwen in zijn vader verloren. *Wildlife* is gebaseerd op een verhaal van Richard Ford en geeft een mooi beeld van de jaren zestig in Amerika. Zeker bruikbaar in de klas, in de bovenbouw. **Wildlife – verkrijgbaar op dvd**